

на всі системоутворюючі характеристики відтворювальної системи. Вивчення головних властивостей відтворювального процесу дозволяє визначити якісні особливості сучасних відтворювальних систем та чинники, що впливають на результативність відтворювального процесу. Саме розробка стратегії, яка буде врахувати системні властивості відтворювального процесу, може стати дієвим інструментом, завдяки якому підприємства зможуть стабілізувати свою діяльність та одержати необхідний імпульс для подальшого розвитку.

Ігнорування принципів системного розвитку та системних властивостей загрожує негативними, а часом непоправними наслідками. Застосування системного підходу може надати істотну допомогу в управлінні виробництвом, оскільки на науковій основі розставляє орієнтири для визначення меж економічних систем, усередині яких господарські відносини приймають відповідну визначеність.

Викладене вище розкриває лише малу частину можливостей, які має потенціал дослідження системних властивостей відтворювальної системи.

Література

1. Воробьєва О. И. Инвестиционно-инновационная деятельность на национальном и региональном уровнях: Монография. — Симферополь: Таврия, 2007. — 235 с.
2. Олейникова И. Н. Воспроизводственный процесс в системе региональной экономики: инновационная составляющая и механизм управления: (Структурный аспект): Монография. — Ростов н/Д: Терра, 2004. — 462 с.
3. Постоева Е. И. Современные методологические и теоретические проблемы морального износа капитала: Дис. канд. экон. наук. — М., 2003. — 213 с.
4. Белоусов А. Р. Эволюция системы воспроизводства российской экономики: от кризиса к развитию. — М.: МАКС Пресс, 2006. — 396 с.
5. Зарнадзе А. Исследование системных свойств в экономике как предпосылка преодоления кризиса. // Экономическая политика: стратегия и тактика. — 2000. — № 1. — С. 54—60.
6. Калашников И. Инвестиционная система: воспроизводственный аспект // Экономист. — 2002. — № 9. — С. 29—35.
7. Спицнадель В. М. Основы системного анализа. — СПб.: Изд. Дом «Бизнес-пресса», 2000. — 275 с.
8. Карл Ф. Фей, Даниэл Д. Дэнисон. Организационная культура и эффективность: пример изучения иностранных компаний в России // Персонал Микс. — 2001. — № 2. — С. 87—91.

Стаття надійшла до редакції 13.05.2011 р.

УДК 332:330

Г. В. Васильченко, канд. екон. наук, доц.,
Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу

МЕТОДОЛОГІЯ ТА ПРАКТИКА СТРАТЕГІЙ МІСЦЕВОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТА ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

|| **Анотація.** У статті аналізуються практична результативність розробки дієвих стратегій місцевого розвитку та їх вплив на стратегії розвитку підприємств

емств. Розкрито зміст поняття «місцевий економічний розвиток» та доведено зв'язок з глобалізацією економіки та локалізацією інвестицій. Запропоновано порівняння стратегічних підходів в управлінні розвитком соціально економічних систем в «старій» економіці та в «новій», в сучасних умовах глобалізації світових процесів.

Ключові слова: місцевий економічний розвиток, стратегія підприємства, стратегія місцевого економічного розвитку, нова економіка, конкурентні переваги території.

Вступ. Зміст дефініції «стратегія» існує століттями і має успішне застосування в практиці розвинутих суспільних систем, але в Україні вона залишається предметом дискусій теоретиків і скептицизму практиків. Стратегічне планування у нас ще не стало дієвим інструментом управління та досягнення поставлених цілей та завдань. Тривала історія централізованого планування, заснованого на командно адміністративній системі деформувала сприйняття цього феномену свідомістю людей і відкинула його як першочерговий механізм розвитку суспільства в ринковій системі. І якщо бізнес-структури навіть мають потребу в стратегіях і намагаються планувати свою діяльність постановкою перспективних завдань, то системи вищого рівня організації, в середовищі яких працює бізнес, перебувають в умовах ситуативного кризового управління, порушують принцип сталості і послідовності. Відсутність стратегічного бачення розвитку країни, регіону, міста, територіальної громади робить практично неможливим застосування стратегічного планування на рівні підприємства. Будь яка структура чи система нижчого рівня має загрозу своїй діяльності, тому що знаходиться в невизначеному зовнішньому середовищі, її оточує система вищого рівня, яка позбавлена послідовного руху в чітко визначеному напрямку. Тому стратегії розвитку підприємств стануть успішними і дієвими тільки за умови успішності і дієвості стратегій місцевого розвитку, коли використовувані принципи управління у системах всіх рівнів повністю відповідатимуть сучасним тенденціям управління, які адекватні вимогам глобальної економіки.

Постановка задачі. Запровадження практики стратегічного планування розвитку територій було підтримано рекомендаціями Ради Європи та Європейської економічної комісії ООН. Можливість розробляти власні стратегії розвитку територіальних громад задекларована в нормативно правовому полі України Законом «Про стимулювання розвитку регіонів», Законом «Про планування та забудову територій», Державною стратегією регіонального розвитку України на період до 2015 року, Концепцією про вдосконалення системи прогнозних та програмних документів з питань соціально економічного розвитку України, Концепцією сталого розвитку населених пунктів. Сьогодні майже всі регіони, міста, територіальні громади написали стратегії, але вони не стали дороговказом змін і залишаються бути формальними документами, що позбавлені управлінської складової, часто, це дань моді, виконання умов донорів міжнародної технічної допомоги чи МВФ. Загальнополітична ситуація в Україні не сприяє запровадженню стратегічного менеджменту. Управлінська діяльність провадиться ситуативно, в умовах потреб постійно вирішувати вчорашні проблеми. Постсоціалістичні країни, які успішно сьогодні розвиваються, — Польща, Чехія, Словачія, Угорщина — мають суттєві позитивні зрушення завдяки реалістичним підходам до впровадження стратегій розвитку, їхні підприємства залучають інвестиції в сектор підприємств п'ятого технологічного укладу, збільшують додану вартість, підвищують заробітну плату, якість життя, нарощують національний продукт Вони системно впроваджують

стратегічний менеджмент у діяльність територіальних влад, розбудовують місцевий економічний розвиток, підсилюють самоврядування і тим самим акцентують увагу на створення умови для успішного розвитку підприємств.

Багато вчених займаються даною проблематикою. Методологічні підходи та теоретичні засади розробки стратегій розвитку територій викладені у роботах українських учених та практиків В. Нудельмана, М. Дацишина, С. Максименка, І. Санжаровського, В. Пархоменка, О. Карого, у роботах польських авторів — Т. Гладченко, Я. Варди, Я. Квятковського, американських авторів — М. Окландера, Д.Брайсон, Е.Блейклі тощо. Але є ще багато невирішених питань як на рівні теоретичних понять визначень та їх суті, так і на рівні методології процесу створення стратегії, предмету самої стратегії, суб'єкту та об'єкту, особливості використання закордонних методик в Україні. Сама стратегія, як би вона чудово не була написана спеціалістами, не впливатиме на формування змін, якщо не відображатиме суті змін та пріоритезації потреб, якщо не використовуватиметься як інструмент самих змін у системі управління, змін культури керування самими управліннями, формування ресурсів для забезпечення виконання планів дій стратегії. В умовах сучасної глобальної економіки підходи до стратегічного планування змінюються. Багато підходів та принципів, які ефективно використовувались у стратегіях розвитку соціально економічних систем різних рівнів у попередній «старій» мало мобільній економіці, не дадуть позитивного результату в «новій» глобальній економіці. Фундаментом впровадження таких змін є адекватні стратегії місцевого розвитку територій.

Результати. Місцевий економічний розвиток (МЕР), частіше всього трактується, як процес стратегічного партнерства місцевої влади, бізнесу та громади, направлений на прискорення темпів зростання продуктивності, заохочення інвестицій в нові та існуючі підприємства з високим потенціалом зростання та створення нових робочих місць, що формують високу додану вартість. Місцевий економічний розвиток стосується спільної роботи місцевих громад задля формування конкурентних переваг території, що приведуть до сталого зростання економіки і підвищення якості життя для всіх членів громади. Діяльність у сфері МЕР охоплює створення стратегій, програм та проектів, які забезпечують формування такого бізнес клімату та місцевих умов (тверда та м'яка інфраструктура), що сприяють економічному зростанню [1, с. 51, 75].

Феномен явища «місцевий економічний розвиток» виник у наслідок процесів глобалізації, які стають головними чинниками в майбутньому розвитку світової економіки. Глобалізація передбачає розширення розмірів та форм міжнародних економічних зв'язків, відкриває доступ до великого капіталу та ресурсів, технологій та ринків, приводить до поглиблення взаємозалежності між територіями в різних країнах світу. Транснаціональні корпорації розташовують свої виробництва у місцевостях, де існує найбільш конкурентне (продуктивне) середовище, тобто локалізуються. Країни та регіони конкурують у залученні цих робочих місць та впровадженні діяльності, яка має високу продуктивність та забезпечує високі результати. Одночасна дія глобалізації та локалізації є формулою «нової» економіки

Глобалізація створює нові можливості для збільшення потужності підприємств та ефективності бізнесу, але не забезпечує рівність результатів для всіх суб'єктів однаково. Внаслідок високої мобільності ресурсів (особливо фінансових, інформаційних та людських) вона формує потужні потоки капіталу, що легко перетікає з однієї території в іншу, впливаючи позитивно на розвиток у місцях локалізації і, тим самим, поглиблюючи диспропорції в розвитку територій. Сили розпорошення

та сили концентрації діють у світовій економіці одночасно, тому глобалізація і локалізація діють одночасно і мають синхронну дію. Зміст та напрямки цих сил здатні змінюватись у часі залежно від сприятливості ділового клімату, лібералізації ринку, науково технічного прогресу, економічної політики та очікуваних перспектив у тій чи тій місцевості. Але функція будь-якого економічного простору не залишається незмінною. Протягом останніх років темпи та обсяги її динамізму збільшились. Привабливість території, як місця розташування певного виду господарської діяльності, зростає або знижується. Вона залежить від економічної політики, лібералізації ринку, очікуваних перспектив та сприятливості ділового клімату в тій чи тій місцевості, що визначається правовими чинниками (регуляторні акти, дозвільні процедури, законодавство, безпека), техніко-технологічними (транспорт, дороги, виробництво, комунальна інфраструктура, зв'язок, телекомунікації, дослідження, наука, освіта, кваліфікація, персонал), комерційними (мережі збуту, індивідуалізація, реагування, розташування, вартість), соціокультурними (ставлення, поведінка, традиції, соціальні норми).

Саме глобалізація послужила рушійною силою потоку прямих іноземних інвестицій БНК, які почали локалізуватись в економічно вигідних місцевостях, що отримали статус конкурентоздатних територій, створюючи нові сучасні підприємства, високопродуктивні робочі місця, піднімаючи доходи працівників і якість життя громади. Світовий досвід передових країн сформував знання про місцевий економічний розвиток, який пройшли три етапи [2].

Перший етап тривав упродовж шістдесятих та до початку вісімдесятих років. Він характеризувався залученням прямих іноземних інвестицій у будь-які виробничі підприємства та інвестиціями у «тверду» інфраструктуру. Для досягнення цих цілей міста країн, що пройшли цей шлях, залучали гранти, субсидовані позики, спрямовані на виробників, субсидовані інвестиції в «тверду інфраструктуру», тобто будь-які засоби, щоб залучити виробничий бізнес у місто. В економічній моделі розвитку цього етапу активно використовувався капітал засобів.

На другому етапі (вісімдесяті—дев'яності роки) процес приваблення інвестицій залишався пріоритетним, але в той період вони спрямовувалися в конкретні сектори економіки або залучалися з певних географічних зон (країн лідерів тих чи інших технологій), акценти переносилися на збереження та зростання існуючих місцевих підприємств, диверсифікацію місцевого бізнесу. Починала розвиватись економіка знань. Тому міста здійснювали цільові виплати підприємствам пріоритетних галузей, створювали бізнес-інкубатори, надавали технічну підтримку, консультації та проводили бізнес тренінги для малого та середнього бізнесу, здійснювали інвестиції в «тверду» та «м'яку інфраструктуру».

На третьому етапі (теперішній час) головна увага зосереджується на інвестиціях у «м'яку» інфраструктуру, створенні публічно приватних партнерств, формуванні бізнес-мереж, кредитній підтримці інвестицій приватного сектора для створення суспільного продукту, цілеспрямованому залученню інвестицій для посилення конкурентних переваг місцевих громад. Для цього міста громади розробляють економічні стратегії, створюють конкурентний діловий інвестиційний клімат, заохочують місцеві підприємства до утворення кластерів, бізнес-мереж та до співпраці, стимулюють навчання та підвищення кваліфікації робочої сили, спрямовують інвестиції у високотехнологічні галузі та у зростання кластерів, що формують ланцюжки зростання доданої вартості, підтримують підвищення якості життя. Модель МЕР базується на капіталі знань та інтелекту і пов'язує тріаду понять «глобалізація—інновація—конкурентоспроможність».

В умовах глобальної ринкової економіки окремі населені пункти виступають як окремі ринки. Тому місцеві громади на базі людських, інтелектуальних, інституційних, інфраструктурних, фізичних та природних ресурсів місцевості повинні будувати самоокупну економічну систему [3]. Використовуючи існуючі ресурси, громади мусять створювати, «виховані ресурси» та «брендові атракції», які нададуть їм можливість позиціонувати себе по відношенню до інших і мати певні конкурентні переваги у залученні високопродуктивних іноземних інвестицій, які забезпечують створення інноваційних підприємств, формування високої доданої вартості, експортне спрямування, навички професійного менеджменту, поліпшення інфраструктури, інтеграцію у світову економіку тощо. Місцевий менеджмент, що має чітку позицію щодо напрямку розвитку, чітку конкурентну стратегію, відповідає принципам управління глобальної економіки саме такі результати і отримує [4, с.70, 77, 80].

Ключовими принципами управління в сучасній глобальній економіці на рівні будь-якої соціально економічних систем є технологічні інновації, модернізація робочих місць та змісту праці робітників, а також виникнення внутрішніх місцевих економічних рушійних сил, які базуються на конкуренції «вихованих ресурсів», інформації та знаннях (табл. 1).

Таблиця 1

**ПОРІВНЯННЯ КЛЮЧОВИХ ПРИНЦИПІВ УПРАВЛІННЯ
В РІЗНИХ ЕКОНОМІКАХ (РОЗРОБЛЕНО АВТОРОМ НА ПІДСТАВІ [5])**

Зміст принципів	«Стара» економіка	Глобальна «нова» економіка
Загальна характеристика економіки		
Динамічність ринку	стабільність	мінливість
Рівень конкуренції	національний	глобальний
Організаційні структури	ієрархічні та бюрократичні	мережеві та адаптивні
Територіальна мобільність підприємств	низька	висока
Конкуренція між територіями та містами	низька	висока
Загальна характеристика діяльності підприємств		
Виробництво	масове негнучке	гнучке
Ключові фактори виробництва	капітал і праця	інновації і знання
Рушійні сили технологій	механізація	автоматизація та цифровізація
Конкурентні переваги фірм	економія на масштабах	інновація, якість
Важливість досліджень	помірна	пріоритетна
Використання підрядників та співпраця з іншими	самостійне виконання всіх робіт, відмова від передачі окремих функцій іншим фірмам	співпраця та кооперація, аутсорсінг
Характеристика ринку робочої сили		
Зайнятість	стабільна	гнучка, змінюється залежно від можливостей та ризику

Закінчення табл. 1

Зміст принципів	«Стара» економіка	Глобальна «нова» економіка
Стосунки між роботодавцями та найманими	обережні, відчужені, ворожі	спільне вирішення проблем, участь у прибутках
Освіта	отримання певних навичок	перманентне навчання
Характер навичок	відповідно до посади	ширші ніж посада, володіння суміжними професіями
Політика на ринку праці	повна зайнятість	інтелектуалізація робочих місць та високі зарплати
Поведінка влади		
Регулювання бізнесу	командно адміністративне, повний контроль	ринкове, гнучке, побудоване на ефективності прийняття рішень
Стосунки між владою та бізнесом	контроль і недовіра, встановлення вимог	довіра, стимулювання розвитку, сприяння зростанню фірм та залучення інновацій
Державне управління	централізація влади, тотальний контроль, повна вертикаль влади	Децентралізація та повсюдна субсидіарність, розвиток самоврядування та заохочення до конкуренції громад за високопродуктивні інвестиції

Можливість розробляти власні стратегії місцевого економічного розвитку задекларована в нормативно правовому полі України. Дієвість таких стратегій розвитку територіальних громад у великій мірі залежить від способу її розробки. Автор виділяє п'ять методів розробки стратегічних планів економічного розвитку територій і найбільш ефективним серед них (висновок з досліджень автора) є метод довготривалого трипартнерства [2]. Зміст та порядок кроків поетапного прийняття рішень з розробки стратегічного плану представлений матрицею процесу і детально описаний автором у статті [3]. Вдало складений стратегічний план допомагає території досягнути конкурентних переваг.

Таблиця 2

**ПОРІВНЯННЯ КОНТЕКСТУ СТРАТЕГІЙ
МІСЦЕВОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ (РОЗРОБЛЕНО АВТОРОМ)**

«Стара» економіка	Глобальна «нова» економіка
Ключовим фактором є низька ціна місця ведення бізнесу (робоча сила, ресурси)	Ключовим фактором є наявність «знань», інновацій та інтелекту
Ключовим фактором є залучення в територію будь-яких бізнесів	Ключовим фактором є залучення високотехнологічних підприємств та кваліфікованих людей
В якості конкурентних переваг використовується природний та фізичний ресурс	Для формування конкурентних переваг створюється та розвивається «вихований» ресурс
Розвитком керувала влада	Розвиток керується стратегічним партнерством між бізнесом, владою та громадським сектором

Висновки. Таким чином, стратегічне планування місцевого економічного розвитку, є складним інструментом впливу на економічне майбутнє громади через розвиток конкурентних переваг території та залучення в територію інноваційних підприємств, що розвивають місцеву робочу силу, впливають на ріст зарплат, фор-

мують попит на «знання», спонукають розвиток місцевих постачальників (дрібних бізнесів), забезпечують ріст доходів у громаді. Стратегія побудови конкурентного середовища в території створює умови для перетоку фірм у цю територію. Детермінанти місцевих конкурентних переваг («ромб Портера») — параметри факторів, параметри попиту місцевого ринку, наявність взаємопов'язаних галузей, що формують «ланцюжок доданої вартості», стратегія фірм та їх суперництво є визначальними в стратегіях підприємств. Але самі детермінанти конкурентних переваг території визначаються в першу чергу державним та місцевим регулюванням, повноваженнями, адекватністю дій принципам глобальної економіки і, звичайно, відповідними стратегіями місцевого розвитку територій. Розробка таких стратегій потребує чіткого алгоритму та певного набору високоякісних ресурсів, політичної волі та знань місцевої влади, готовності та розуміння громади. При розробці стратегічного плану переглядаються існуючі умови, аналізуються сили, які впливають на місцеву економіку, розробляються конкретні заходи, яких треба вжити, щоб вплинути на розвиток місцевих підприємств, залучити нові підприємства, збільшити ресурс місцевої громади і створити механізм його мультиплікаційного зростання. Головне правило, якого слід дотримуватись — економіка створюється бізнесом, саме підприємства є головними гравцями в стратегії місцевого розвитку, влада і громадський сектор — можуть тільки сприяти цьому процесу, або від невмілого втручання — йому перешкоджати.

Література

1. Блейклі Е. Дж. Планування місцевого економічного розвитку: Вид 2-е // Пер. з англ. — Львів, 2002. — 416 с.
2. Васильченко Г. В. Теоретичні аспекти ефективних стратегій місцевого розвитку // Науковий вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. — Чернівці: Книги-XXI, 2009. — Вип. III: Економічні науки. — С. 138—152.
3. Васильченко Г. В. Актуальні питання розробки стратегій місцевого розвитку // Моделювання регіональної економіки. Збірник наукових праць. Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника. — Івано-Франківськ: Плай, 2009. — № 3(13). — С. 112—121.
4. Варда Я, Ключовські В. Розробка стратегій локального розвитку: Вид. 2 // Пер. з пол. — К.: Молодь, 2005. — 312 с.
5. Портер М. Конкуренція // Пер. с англ. — М.: ООО «И. Д. Вильямс», 2010. — 592 с.

Стаття надійшла до редакції 12.05.2011 р.

УДК 658

А. Д. Коваленко, аспірант кафедри економіки підприємств, ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ЛІЗИНГОВОГО БІЗНЕСУ

Анотація. У статті розглянуто еволюційний розвиток лізингу в світі. Визначено основні перешкоди функціонування сучасного фінансового інструменту в Україні. Запропоновано ключові стратегічні напрямки розвитку національного лізингового бізнесу.

Ключові слова: еволюційний розвиток, стратегічні напрямки, національний лізинговий бізнес, лізинговий договір.